

Др Бранислав Вуловић

ПРИМЕЂЕНИ МЕТОДИ ПРИ ОБНОВИ ЦРКВЕ
СВ.НИКОЛЕ У КУРШУМЛИЈИ, ГРАЧАНИЦЕ,
РАВАНИЦЕ И СИСОЈЕВЦА

Када, у низу проблема на заштити споменика културе историјског наслеђа, издвојимо онај проблем који се односи на рестаурацију, морамо се увек наћи пред најделикатнијим и најодговорнијим питањем. Управо пред питањем изналажења односа и мере конзерваторског поступка и његове примене на споменику. Овај проблем као такав, у нашој стручној конзерваторској, па и научној јавности, још увек се поставља као најспорније питање заштите усмерене на одржавање живота споменика.

У суштини егзистирају само три основна става која се манифестују у односу између конзерваторског медија, с једне стране, и споменика одређене епохе, са друге стране. То су управо ставови који опредељују или за стриктно одржавање затеченог стања, или за делимичну заштитну реституцију или коначно за тоталну рестаурацију. Одређених принципа нема, али зато се, као полазна тачка, мора бирати једна од ове три могућности присуством и посредством професионалне снаге и спреме конзерватора.

Овом приликом ми ћемо се задржати, у најкраће дозвољеном, на споменицима, представницима готово сваке стилске епохе у развоју средњовековне српске архитектуре: Св.Николи куршумлијском, Грачаници, Раваници и Сисојевцу.

Прва Немањина црква Св.Николе у Куршумлији, споменик настао као прототип тзв. рашке школе, први пут је доживео техничку заштиту 1910.године, интервенцијом Народног музеја у Београду. На њему су у циљу одржавања остатака грађевине поново вршени конзерваторски радови дужи низ година, али клима и доцније неопходне повремене конзерваторске интервенције упућивали су службу заштите на радикалније мере - рестаурацију. Сакупљени подаци у току дуггодишњих радова омогућили су да се овој грађевини врате аутентичне форме како конструктивне тако и архитектонско-ликовне. Тако где није било сигурних података (напр. за екснартекс) примењена је само конзервација.

Друга грађевина, последња творевина Милутинових генијалних неимара, представник српско-византијског стила - Грачаница, представљала је проблем за себе. Централни део грађевине сачуван у својим оригиналним облицима доживео је само замену сатрулелих појединих блокова камена или опеке, као и ревизију кровног оловног покривача. Међутим, далеко сложенији конзерваторски проблем био је решавање односа, временом доста пута преиначавањем, спољњег нартекса према оригиналним деловима цркве. Код овог случаја, у истраживању његових

најстаријих облика ишло се до краја и то како у истраживању аутентичне архитектуре, тако и полихромне обраде фасада, која је ту нашла прави однос према полихромји цркве.

Посебно занимљив рестаураторски метод примењен је на Лазаревом маузолеју у Раваници. Оригиналне и живе контуре, тзв. пете фасаде споменика, са разуђеном игром кровних површина биле су маскиране под двосливним кровним покривачем 1721. године. Остале фасадне површине су делимично пломбирале кречним малтерима, а добар део пресвучен кречним млеком. Међутим, најважнији проблем конзерваторско рестаураторских радова је лежао у решавању рањених делова фасада, а посебно плиткорезане украсне камене пластике са које су временом местимично отпали обрађени површински слојеви. Такви случајеви, који су били најчешћи на широким архиволтама или фризовима аркада испод кровних венаца апсида, па и на мирним фасадним површинама, решавани су заменом са здравим и чистим одговарајућим блоковима пешчара и то без имитирања украсних рељефа. На тај начин реконструисани су облици другостепене пластике, док је сачувана пластична декорација остала у свему аутентична.

Из исте епохе, скромнијих димензија, исто тако и скромне полихромне изражајности, у једноставнијем,

а ипак у традиционалном архитектонско-ликовном изразу негованом у раним епохама првих Немањића, по концепцији друга варијанта сажетог триконхоса, је црква Сисојевог манастира, настала свакако пре 1398. године. Њена архитектура не припада школи великог прото-мајстора Раванице. Али, насупрот различитом пореклу градитеља, може се рећи са сигурношћу да су зографи били, или вешти имитатори раваничког живописа, или још пре, један део раваничке живописачке екипе мајстора Константина.

Црква Сисојевог манастира, за разлику од поменутих споменика, доживела је далеко већи рестаураторски захват. Срушена купола и испод ње сводне површине оставили су, међутим, довољно поузданих података за обнову. Грађевина је снимљена и детаљно проучена још 1931. године од проф. В. Петковића и Ђ. Бошковића, а сачувана је и њихова документација, која је умногостепенујућу да се, у циљу очувања остатака драгоценог живописа, цркви врате аутентични облици.

Посматрајући у овако кратком приказу методе и конзерваторски приступ примењен на ова четири споменика, уочавамо да они, сваки за себе, представљају посебан проблем који је, независно један од другог, морао бити решаван уз пуну и научну и конзерваторску будност.

